

МБОУ «Верхне-Торейская СОШ имени Гендуновой Н.Д.»



Рассмотрено: _____

Рук. МОТучинова Ц.Д.А.

Протокол № 1 от

«30» августа 2022 г.

Согласовано: _____

Зам. дир.по УВР: Т.Ж.Бадмаева.

«31» августа 2022 г.

Утверждаю: _____

Директор шк. Б.М.Цыденов

Приказ № 59 от

«31» августа 2022 г.

Рабочая программа

Предмет: _____

Бурятский язык

Класс: 4

Количество часов: 3 × 34 = 102 ч

Тип программы: общеобразовательный

ФИО учителя: Тучинова Цырен-Долгор Амоглоновна

с. Верхний-Торей

2022- 2023 учебный год

ПОЯСНИТЕЛЬНАЯ ЗАПИСКА

Рабочая программа по бурятскому языку составлена на основе следующих нормативно-правовых и инструктивно-методических документов:

1. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. №1897 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования».
2. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 29.12.2014 г. №1897 «О внесении изменений в приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 17.12.2010 г. №1897 «Об утверждении федерального государственного образовательного стандарта основного общего образования».
3. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 31.03.2014 г. №253 «Об утверждении федерального перечня учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования».
4. Приказ Министерства образования и науки Российской Федерации от 08.03.2015 г. №576 «О внесении изменений в федеральный перечень учебников, рекомендуемых к использованию при реализации имеющих государственную аккредитацию образовательных программ начального общего, основного общего, среднего общего образования, утвержденный приказом Министерства образования и науки Российской Федерации от 31 марта 2014 №253».
5. Приказа МОиН РБ от 26.06.2015 г № 02-16/2100 «Об опубликовании примерных основных образовательных программ начального общего и основного общего образования и организации преподавания бурятского языка и литературы в общеобразовательных организациях Республики Бурятия»;
6. Учебный план МБОУ «Верхне-Торейская СОШ им.Н.Гендуновой».
7. Положение о рабочей программе МБОУ «Верхне-Торейская СОШ им.Н.Гендуновой».

Шэнэ стандартын ёһоор эхин шатын хургуулида буряад хэлэн яажа үзэгдэхэ болоноб?

Шэнэ стандарт хуушан стандартһаа юугээрээ ондооб?

Нэгэдэхээр, стандарт сооһоо хуралсалай удха абтаба. Урданайхитай адли классуудаар болон темэнүүдээр удхын хубаари стандарт соо байхаяа болёо. 1994 ондо засаг түрэ эрхилэгшэдэй талаһаа хэгдэһэн хүсэл, ородоор хэлэбэл «формирование единого образовательного пространства», тухай «Фундаментальное ядро содержания образования» гэжэ тусхай ном соо харуулаатай. Тиимэһээ багша бүхэн тэрэ «ядро» баримталха аргатай болоно.

Хоёрдохёор, эрилдэнүүд гээшэ ондоогоор ойлгогдоно. Хэрбээ урдахи стандартда ганса мэдэсэ, шадабари, дадал ямар байха зэргэтэйб гэжэ бэшэгдээтэй байдаг хаань, мүнөөнэй стандартын эрилтэнүүд болзоонуудта (условинуудта), удхада болон үхибүүдэй дүн шадабаринуудта табигдана.

Болзоонуудта эрилтэнүүд хургуулинуудай мүнөө үеын оньһон хэрэгсэлнүүдтэй, Интернеттэй холбоотой, тиихэдэ тусхайгаар зохёогдоһон, бүтээгдэһэн арга боломжонуудтай, материална тэдхэмжэтэй байхатай тааруулагдана, тиин шэнэ технологинуудые хэрэглэн үхибүүдые хургаха аргатай, тэрэ технологинуудаар хүдэлжэ шадаха багшанартай, санитарна, халуун эдэе үгэхын талаһаа эхилээд лэ бусад нормонуудта тааруу оршон байра байдалтай байхаар хараалагдана. Үшөө тиихэдэ мүнөөнэй хургуули олон ондоо нийтэ бүлгэмүүдтэ, засаг түрэ эмхидхэгшэдтэ «үүдээ нээһэн» байха гээд тоологдоно.

Удхада эрилтэ. Хургуулинууд болон хуралсал эмхидхэдэг субъектнүүд өөр өөрын тусхай хуралсалай программатай (образовательная программа) байха ёһотой. Тус программа бүридхэлгэ Россиин Федерациин хуралсал тухай хуулийн 12-дохи статьягай пунктуудай ёһоор эмхидхэгдэнэ. Тэрээн соо бүхы хургуулинуудай гол баримта бэшэг (документ) хадаа основная образовательная программа (энээнһээ сааша ООП гээд нэрлэгдэхэ) болоно гээд хэлэгдэнэ.

Урданай эрилдэнүүд ганса мэдэсэ, шадабари болон дадалнуудтай (МШД) тааруулагдадаг байгаа. Тиихэдэ тэдэ МШД-нүүд ямар бэ даа ганса нэгэ тусхай предметтэй тааруулан харуулаатай байдаг һэн. Мүнөөнэй стандарт соо эрилдэнүүд юрэнхылэгдэһэн удхатай болоо. «Минимальные требования к результатам» гээшэ мүнөө стандарт соо тэрэнэй гол зорилгоһоо – личностный характер – боложо, түрүүшын хуурида «личностные результаты» гээшые гаргаба. Тэрэ гол түлэб духовно- нравственна талатай тааруу, ерээдүйдэ, ямаршые оршон байдалда ороходоо хүн гээшэ хүн шанараа алдангүй, ёһо заншалаа баримталан ажабайдалаа эмхидхэхэ аргатай гээд хэлэгдэнэ. Тиихэдээ үхибүүн бүхэн өөрөө өөрынгөө ажабайдал эмхидхэжэ, хубилгажа, эрхилжэ шадаха ёһотой гээд тэмдэглэлтэй. Тиимэһээ, ородоор хэлэбэл, иимэ шанарнуудтай байха зэргэтэй – самостоятельность, инициативность, ответственность – эдэ гурбан шанарые шэнэ ойлгосонуудаар баримталан хэлэхэ болбол, компетентность гэхэн ойлгосын шанарнуудтай тааруулна. Саашань уламжалан хэлэхэ болбол, метапредметные результаты гээд гараад ерэнэ, тэрэнэ «универсальные учебные действия» (УУД) гэжэ ойлгосотой тааруу. Энэ

юун бэ гэхэдэ, иимэ: эхин хургуулида үхибүүн бүхэн өөрынгөө хуралсал эмхидхэхэ, хинан шалгаха, сэгнэжэ шадаха, тиихэдэ ямаршы мэдээсэлэй удха ойлгожо абаад, өөрын болгохо, тэрээн сооһоо тус ушарай зорилгоор өөртөө шэнэ юумэ илган абаха, анализ, синтез хэхэ, адлидхаха, илгаруулха, ойлгосонууды бүридхэхэ, дүн гаргаха, мэдээсэлнүүды нэгэ түхэлһөө нүгөө түхэлдэ оруулжа шадаха (моделировании хэхэ), ямаршы хүнтэй, юумэнтэй харилсажа шадаха – иимэ шадабаринуудтай болохо ёготой. Тэрээнһээ гадна предметнэ дүнгүүд гээд байха. Тэрэ дүнгүүд предмет бүхэнэй гол эрилдэнүүдтэй тааруу байхаһаа гадна ажалай программа соо стандартна, стандартһаа үлүүлһэн дүнгүүды харуулха аргатай, тэдэнээ хүгжөөхын ажал яажэ эмхидхэхэ гэшэбиб гэжэ бодохо болоно.

Гурбадахяар, шэнэ стандарт системно-деятельностный гэжэ үндэһэтэй. Түрүүшын системно гэжэ үгэ тухай хэлэхэ болоо хаа, тэрэ болзоонуудтай тааруулагданхай: мүнөөнэй хургуули муу, ядаруу байдалтай байха ёһогүй, хургуули бүхэн өөр өөрынгөө хүгжэлтэ ойлгохо, тэрэнээ зүбөөр, мэдэрэн эрхилхэ (осознанно управлять), мүнгэ һомолжо шадаха гэшэһээ эхилээд лэ олон ондоо болзоо зохёохотой тааруу эрилдэнүүд ороно. Хоёрдохи үгэ тухай – деятельность – хэлэбэл, үхибүүн бүхэн олон ондоо янзын ажаябуулга (деятельность) эмхидхэжэ, дээрэ нэрлэгдэһэн дүнгүүдтэ хүрэнэ. Тиимэһээ хуралсал соо олон ондоо ажаябуулга оруулаатай байха зэргэтэй. Энэ эрилтэ хэшээл болон хэшээлһээ гадуур ажалай адли үүргэтэй болоһые гэршэлнэ. Тиимэһээ хэшээл гэшэ хуралсал эмхидхэхэ гол түхэл бэшэ болоно, тэрэнэй орондо «учебное занятие» гэжэ ойлгосо оруулагдан, тэрээнһээ гадна «практика», «предметная линия», «самостоятельная работа» гэхэн ойлгосонууд ороно. Эдэниие хамта дээрэнэ «образовательное пространство» гэжэ нэрлээл, ами амяарнь «компоненты» гэжэ нэрлэнэ.

Дээрэ хэлэгдэһэндэ дүн гаргаха болоо хаа, иигэжэ хэлэхэдэ болоно:

- 1) Шэнэ стандарт хэрэглэн хүдэлжэ байһан багша бүхэн нэнтүрүүн «Буряад хэлэн» гэхэн хуралсалай номой удха шадабаринууды бүрилдүүлхэтэй тааруулха, тэдэ шадабаринууды бариталан түсбөө табиha болоно. Тиихэдээ хэды шадабари олохо болонобиб? Тэдэ шадабаринууды тусхай зэбсэг (инструмент), хэрэгсэл бологоходо тааруу байха гү? Тэдэ шадабаринууд ямар үйлэнүүдһээ (учебные действия) бүридэхэб? Тэдэнэй алиниинь түрүүн, алиниинь удаань олгогдохоб? Эндэ нэрлэгдэһэн болон бусад асуудалнуудта харюусаха болоно.
- 2) «Самостоятельность» гэхэн компетенции бүрилдүүлхэдээ, яажэ, ямар хараса баримталха болонобиб гэжэ ойлгохо хэрэгтэй. «Шэнэ велосипед» зохёохо хэрэггүй, юундэб гэхэдэ, энэ хэрэг хүгжөөһэн тусхай дүй дүршэл бии. Тэрэниие Д.Б. Эльконин – В.В Давыдовой хуралсалай системэһээ абажа, өөрынгөө ажалда оруулха болоно. Энэ системэдэ «самостоятельность» гэхэн шанар хүгжөөлгэ хадаа сэгнүүлжэ хургаха ажал дээрэ үндэһэлнэ. Багша үхибүүдтэ сэгнэлтэ гэхэн зэр зэбсэг гартань барюулжа, өөрын ажал, нүхэдэйн ажал сэгнүүлжэ хургана.

Яажэ сэгнүүлжэ хургахаб? Хургагшын гарта тусхай зэр зэбсэг үгэхэ- тэрэ хадаа тусхай критеринүүд болоно, буряадаар эрилтэнүүд гэхэдэ болоно. Багша бүхэн өөрынгөө хурагшадтай тэдэ критеринүүдыг гаргаха болоно, тиихэдэ нүгөө классай үхибүүд багшатаа тэрэл даабари дүүргэхэдэ, тон ондоо критеринүүдыг, тодорхойлон хэлэбэл, ондоо талануудыг сэгнэхэдэ болохо.

- 3) Хаана сэгнэлтэ табюулжа хургахаб? Хуралсал тусхайгаар эмхидхэгдэхэ болоно. Шэнэ шадабаритай танилсуулаад, тэрэ шэнэ ойлгосо болон шадабари тусхай модель гү, али схемын хүсөөр харуулһанай, практическаар хэрэглэһэнэй удаа диагностическа хүдэлмэри хэгдэхэ болоно. Тэрэниие ородоор «на входе» гээд нэрлэдэг.
- 4) Тэрэ ажалай удаа үхибүүд өөһэдыгөө сэгнэнэ, тусхай таблица руу сэгнэлтээ оруулна, семафорой тусхай үнгэнүүдыг хэрэглэхэдэ удхатай байха гээд тоологдоно. Һүүлэрнь тусхай нэгэ хэды заняинууд үнгэргэгдэхэ, тэндэ үхибүүдыг бүлэг бүлэгөөр хубаан гү, али нэгэ нэгээрнь дуудаад хүдэлмэрилхэдэ болоно. Тэрэ үедэ ондоо хурагшатай «внеурочная деятельность» гэхэн халбариин заняинуудыг үнгэргэхэдэ болоно. Энэ ажалай удха хадаа үхибүүд ойлгоогүй юумээ ойлгодог, хэжэ шадахагүй юумээ хэжэ шададаг болоно. Тэрээнэй удаа «на выходе» диагностическа ажал үнгэргэгдэхэ. Үхибүүд баһал өөһэдыгөө шалгана, хэр зэргэ ойлгоо гээшэбиб гэжэ элирүүлнэ. Удаань шалгалтын хүдэлмэри хэгдэхэ, эндэ багшын сэгнэхэ саг гаража ерэхэ. Тиихэдэ багшын сэгнэлтэ журнал соо оруулагдаха болоно.
- 5) Хэлэгдэхэндэ дүн гаргахада, иимэ: буряад хэлэ эхин шатын хургуулида үзэхэдөө, хурагшад хайшаашье тэгшэ, эрэнхылэгдэхэн шадабаринуудтай «универсальные учебные действия, саашадаа текст соо – УУД) болохо ёһотой; багша бүхэн өөрынгөө предметэй аргаар тэдэ шадабаринуудыг хүгжөөхэ уялгатай, ттмэхэ тэдэ шадабаринууд классаа класста ямар байхаб гэжэ нэрлэхэ хэрэгтэй.

Буряад хэлээр шадабари (предметные результаты):

- багшын, нүхэдэйнгөө хөөрэхэн, уншаһан текст хадуун абаха;
- бүхэли үгөөр, зүбөөр, ойлгосотойгоор, уранаар уншаха;
- текстын нэрын удха ойлгохо, үгтэһэн нэрэнүүд сооһоо текстын удхада таараха нэрэ шэлэх;
- хөөрэхэн, асууһан, шангадхаһан мэдүүлэлнүүдэй янзануудыг мэдэхэ; тэдэниие аянгалха;
- мэдүүлэлнүүдыг зохёохо, хүсөөхэ, сэгнэхэ, зүб болгохо;
- үгэнүүдтэ асуудал табиха;
- үгэнүүдыг асуудалнуудаарнь бүлэгүүд болгохо;
- үгэ соохи абяануудыг зүбөөр нэрлэхэ, аялган болон хашалган абяануудай илгарал нэрлэхэ;

- үгэ соохи түргэн болон удаан аялгануудай үүргэ ойлгохо (үгын удха ондоо болгодогыень);
- үгэ соохи йотирована үгэгүүдэй «ажал» мэдэхэ: хашалганай удаа, үгын болон үеын эхиндэ;
- дүримүүдые баримталан, үгэ соо аялган үзэгүүдые зүб бэшэжэ шадаха (аялганай тааралдал, аялганай һубарил, түргэн у-ү, удаан уу-үү, уй-үй, ы-ии, өө-ээ);
- хонгёо ба бүдэхи хашалгануудые илгаруулха,
- хатуу ба зөөлөн хашалгануудые илгаруулха, хашалгануудай зөөлэниие харуулха арга мэдэхэ;
- үгэ соо бүдэхи хашалгануудайурда дайралдадаг б, г, д хашалгануудай үгүүлбэри тухай мэдэхэ;
- абтаһан үгэ тухай ойлгосотой байха, абтаһан үгын сохилтотой аялганай үгүүлбэри болон бэшэлгэ мэдэхэ, хашалган һүүлтэй ородоор бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүдэй буряад хэлэн дээрэ бэшэлгэ мэдэхэ, абтаһан үгын һүүлэй сохилтогүй аялганай бэшэлгэ мэдэхэ;
- юумэнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэн? юун? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэ нэрлэдэг, нэгэнэй, олоной тоогой түхэлнүүдтэй байдаг, олоной тоогой түхэл тусхай залгалтануудаар харуулагдадаг, тусхайта юумэнэй нэрэнүүд, тэдэнэй янзанууд, ехэ үзэгөөр бэшэг дээрэ харуулагдаха тухай, юумэнэй нэрын асуудалнуудаар хубилха ёһо мэдэхэ;
- үйлэ үгэ тухай ойлгосотой байха хэлэлгэ соохи үүргэ, юу хэнэб? яанаб? яажа байнаб? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэнэй үйлэ нэрлэдэг, үйлэ үгэ мэдүүлэл соо хэлэгшэ болодог гэжэ мэдэхэ;
- тэмдэгэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: хэлэлгэ соохи үүргэ, ямар? гэжэ асуудалда харюусадаг, юумэнэй шанар, тэмдэг нэрлэдэг, удхаараа юумэнэй нэрэтэй нягта холбоотой байдаг, тэмдэгэй нэрын жэшээ дээрэ синонимууд, антонимууд гэжэ үгын удха мэдэдэг болохо;
- үгын бүридэл тухай мэдэсэтэй болохо: үгын үндэһэн, түрэл үгэнүүд нэгэ үндэһэтэ үгэнүүдэй шэнжэ, үгын үндэһэ илгах тухай, түрэл үгэнүүд болон нэгэ үгын түхэлнүүд гэжэ ойлгосонуудые илгаруулха;
- хэлэлгэ тухай ойлгосотой болохо: хэлэлгэ мэдүүлэлнүүдһээ бүридэдэг, мэдүүлэлнүүд хоорондоо удхын харилсаатай байдаг, хэлэлгэ аман ба бэшэгэй гэжэ илгардаг, монолог болон диалог гэжэ байдаг;
- текст, абзац тухай ойлгосотой болохо, текст хубинуудта хубаажа, түсэб табиха шадабаритай болохо, зураглаһан, домоглоһон текстнүүдэй шанарнуудые мэдэхэ;
- хэлэлгын нюусануудтай танилсаха: фразеологизмуудай, оньһон, хошоо үгэнүүдэй үүргэ ойлгохо;

- зурагаар гү, али үгтгэһэн темээр багахан зураглаһан гү, али домоглоһон гү, али холимог түхэлэй текст зохёожо шадаха ёһотой, тэрэнээ бэшэгэй хэлэлгээр харуулха ёһотой;
- хоёрдохи класста буряад хэлээр олгогдохо гол шадабари- буулгажа бэшэхэ шадабари: алгоритм хамта зохёохо, тэрэнээр буулгаха, өөрынгөө ажал сэгнэхэ;

Тиихэдээ үхибүүн түрэл хэлэтэйб гэжэ мэдэрэлтэй болохо, тэрэнээ найнаар шудалбал, хүнүүдтэй харилсахаб, хэлэһэн юумыемни хүнүүд ойлгохо, би өөрөөшье хүнүүдын найнаар ойлгодог болохоб гэһэн мэдэрэлтэй болохо.

3-4 классууд. Үхибүүнэй өөрын хүгжэлтын дүнгүүд (личностные результаты)

- өөрынгөө сэдхэлэй байдал түрэл хэлэн дээрээ хэлэхэ;
- оршон тойронхи байгаалиин, тиихэдэ хажуудахи хүнүүдэйнгээ байдал ойлгохо, тэдэндэ өөрынгөө хандаса, хүнүүдые дэмжэһэнээ тэдэндэ тухалһанаа түрэл хэлэн дээрээ харуулха;
- өөрынгөө хэлэ уран, баян тодо, сэбэр болгохоёо оролдохо;
- тоонтодоо, түрэл орондоо дуратай байһанаа, өөрынгөө хандаса харуулха;
- уншаха, харилсаха дуратай байха;
- бэшэхэ шадабритай байха, буулгажа бэшэхэ, шагнажа абаад бэшэхэ, өөрөө зохёон бэшэхэ;
- өөрынгөө сэдхэлэй байдал тухай, тиихэдэ үзэһэн юумэнүүд тухайгаа бэшэжэ (эссе жанрын түхэлөөр) харуулха;
- түрэл хэлээ шудалха эрмэлзэлтэй байха;
- өөрынгөө хэһэн ажал сэгнэжэ шадаха.

Бээ гуримшуулаад ябаха шадабари (регулятивные УУД)

- өөрөө хэшээлэй темэ хэлэхэ, зорилгыень табиха;
- багшатай сугтаа һуралсалай проблемнэ асуудал яаж шийдхэхэ тухайгаа хөөрэлдэн, тусхай түсэб табиха;
- өөрынгөө хэжэ байһан үйлэнүүдые түсэбэй, алгоритмын үйлэнүүдтэй тааруулха, зэргэсүүлхэ тиин өөрынгөө ажаябуулга шалгаха, сэгнэхэ, зүб болгохо.
- өөрынгөө, ондоо хүнүүдэй, классайнгаа ажал тусхай критеринүүдээр шалгаха, хэр зэргэ шадабаритай болобобиб гэжэ элирүүлжэ һураха, критеринүүдые зохёохо;

Оршон тойрониин шудалха шадабари (познавательные УУД)

- текстээр дамжуулагдаһан мэдээсэлнүүдэй янза (виды информации) ойлгохо: юун тухай хэлэгдэнэб, удхань ямар бэ, идейнь ямар бэ?
- олон ондоо янзын уншалга хэрэглэхэ;
- ондо ондоо түхэлтэй текстнүүд(текст, таблица,схемэ, зураг) сооһоо өөртөө мэдээсэл олохо;

-үгөөр хэлэгдэһэн ойлгосо схемэ, таблица, модель болгохо, тиин һөөргэнь модель соо харуулаатай ойлгосо үгөөр хэлэхэ;

- анализ синтез хэхэ;

- шалтагаан хойшолон хоёрой хоорондохи холбоо харуулха, тодоруулан зохёон тогтоохо;

-бодомжолго.

Харилсаха шадабари (коммуникативные УУД)

-хэлэлгын зорилгоһоо дулдыдуулан өөрынгөө һанал бодол аман ба бэшэмэл хэлэн дээрэ харуулха;

- хэлэхэ, харилсаха зорилгоһоо үндэһэлэн, хэрэгтэй сагта монолог гү, али диалог хэрэглэжэ шадаха;

- өөрынгөө һанал бодол, һанамжа хэлэжэ, баталжа шадаха;

-хүнүүдэй хэлэһые шагнаха, ойлгохо, тиин өөрынгөө һанал бодол хубилгахаяа бэлэн байха;

- ажаябуулга эмхидхэхэдээ, хөөрэлдэжэ, хоорондоо хэлсэжэ, нэгэ һанал бодолдо ерэхэ;

-асуудалнуудые табиха.

4 класс

- олоной тоогой түхэл абадаггүй юумэнэй нэрэнүүд тухай;

- зохилдохо гурбан арга, юумэнэй нэрын падежнүүдэй түхэлнүүдэй бэшэгдэхэ тухай;

-олоной тоогой түхэлтэй үгэнүүдэй зохилдохо тухай;

-юумэнэй нэрын падежнүүдэй түхэлнүүдэй мэдүүлэл соо дүүргэдэг үүргэ тухай;

-түлөөнэй нэрэ тухай ойлгосотой байха: удха, ганса ба олоной нюурай түлөөнэй нэрэнүүд, түлөөнэй нэрын зохилдол;

-үйлэ үгэнүүдэй залгалтануудай зүб бэшэлгэ тухай;

- үйлэ үгэнүүдэй нюур харуулха тухай, нюурай частицанууд тухай;

-частицануудай үүргэ тухай, буруушааһан частицануудай үйлэ үгэтэй бэшэгдэхэ тухай;- бусад частицануудай үйлэ үгэтэй бэшэгдэхэ тухай, тэдэ частицануудай үүргэ;

- тэмдэгэй нэрын жэшээ үгын сэхэ ба шэлжэһэн удха тухай харуулха;

- тоогой нэрэ ба тэрэнэй удха: хэды? хэдыдэхи? гэжэ асуудалнууд, тоолоһон, дугаарлаһан тоогой нэрэнүүдэй янзанууд, тоогой нэрын һуури, тоогой нэрын үүргэ;

-наречи тухай ойлгосотой байха: удха, хаана? хэзээ? хайшаа? хэдыдэ? яажа? ямараар? хэр зэргэ? гэжэ асуудалнууд, мэдүүлэл соохи үүргэ, наречинүүдэй илгарал (сагай, байрын, зэргын);

-мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд тухай;

- союзүүдэй үүргэ тухай, нэгэ түрэл гэшүүдэй бэшэлгэ тухай;

- текстын гол удха болон темэ хоёрой холбоон;

- хэлэлгын стильнүүд тухай: уран зохёолой, яряанай, хуралсалай номой, сонин газетын;
- изложени бэшэжэ шадаха ёһотой.

Дүрбэдэхи класс (102 час)

Хэлэлгын хубинууд. Юумэнэй нэрэ. Юумэнэй нэрын грамматическа удха, тэрэнэй тоогой, падежэй түхэлнүүдэй удханууд. Юумэнэй нэрын мэдүүлэлнүүд сохи үүргэ. Юумэнэй нэрын тоо. Тоогой залгалтануудые пратическаар үгэнүүдтэ нэмэхэ упражненинууд. Олоной тоогой залгалтануудые абадаггүй юумэнэй нэрэ. Юумэнэй нэрын зохилдол. Падежэй нэрэнүүд, тэдэнэй удха, асуудалнуудын. Юумэнэй нэрын зохилдолой таблицанууд. Олоной тоодо байһан юумэнэй нэрэнүүдэй зохилдол.

Үйлэ үгэ. Үйлэ үгын грамматическа удха (үйлэ), тэрэение саг болон нюураар харуулалга. Үйлэ үгын саг(үйлын хэлэндэжэ байһан сагта хабаатайе харуулга): ммүнөө, үнгэрһэн, ерээдүй. Залгалтануудыень бэшэхэ дүрим (аялганай хубарил). Үйлэ үгэнүүдэй нюурай залгалтануудые абалга. Үйлэ үгын нюурай залгалтануудай юумэнэйнэрэһээ дулдыдаһан байһаниинь. Үйлэ үгын нюурай удха: үйлын хөөрэлдөөнэй хабаадагшадта хандалга(хэлэжэ байһанда, шагнагшадань гү, али ондоо хүндэ). Энэ харилсаае залгалтануудаар харуулга. Үйлэ үгын һүүлдэ һан, даа, юм, ха, - гүй, -дүй частицануудые бэшэлгэ. Тэдэнэй удха.

Тэмдэгэй нэрэ. Тэмдэгэй нэрын юрэнхы грамматическа удха. Тэмдэгэй нэрын юумэнэй нэрэтэй холбоотой байһаниинь (юумэнэй шанар харуулга). Мэдүүлэл соо тэмдэгэй нэрэнүүдэй үүргэ.

Тоогой нэрэ. Тоогой нэрэнүүдэй юрэнхы грамматическа удха (тоо). Тоогой нэрэ тухай ойлгосо. Тоолоһон тоогой нэрэнүүд (юрын ба бүридэмэл). Дугаарлаһан тогой нэрэнүүд. Тоогой нэрэнүүдые хэлэлгэ соогоо хэрэглэлгэ.

Түлөөнэй нэрэ. Түлөөнэй нэрын хэлэлгэ сохи үүргэ, грамматическа удха, нюурай түлөөнэй нэрэнүүд, тэдэнэй тоо харуулалга

Наречи. Наречиин лексическэ удха, асуудалнууд, мэдүүлэл соохи үүргэ наречинүүдэй илгарал (сагай, байрын, зэргын).

Мэдүүлэл. Мэдүүлэл – хэлэлгын гол зүйл. Мэдүүлэл соохи үгэнүүдэй удхын болон грамматическа холбоон. Мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүд. Мэдүүлэл сооһоо холбуулалнуудые шэлэлгэ, үгэнүүдэй холбоо асуудалнуудаар харуулга. Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдэй хоорондохи запятой, союзууд.

Хэлэлгэ хүгжөөлгэ. Текстын темэ элирүүлгэ, гол һанал бодолыень харуулга. Текст дүүрэхэн удхатай хубинуудта хубаалга, тэдэ хубинуудые нэрлэлгэ. Багшатаяа сугтаа гү, али өөрөө табиһан түсбөөрөө (тобшо гү, али дэлгэрэнгы) изложени бэшэлгэ.

Зурагаар гү, али мультфильмын нэгэ кадраар домоглоһон түхэлтэй сочинени бэшэлгэ. Үгтэхэн темээр зураглал болон бодомжолгын элементнүүдтэй рассказ зохёолго. Бодомжолго-сочиненинуудые бэшэлгэ (тон эли баталамжануудые үгэжэ, дүнгүүдые гаргажа һураха).

Хэлэлгын стилийн талаахаа янзанууд (яряанай, номой, уран найханай). Яряанай стиль. Монолог болон диалог. Хөөрэлдөөнэй үедэ хандалга хэрэглэлгэ. Хандалгын янзанууд. Хөөрэлдөө бэшэлгэ.

Хэрэгэй саархануудыг бүтээлгэ. Ханын сонохол бэшэлгэ.

Номой стиль, тэдэнэй гол онсо. Нуралсалай номууд соохи текст- номой стилийн жэшээ. Словарьнуудай текст.

Уран найханай стиль. Уран зохёолой текстүүдэй образность тухай. Уран зохёолнууд соо синоним болон антонимуудай үүргэ. Зэргэсүүлгэнүүдэй үүргэ. Үгын шэлжэмэл удха, шэлжэмэл удхатай үгэнүүдыг уран зохёолой текстүүд соо хэрэглэлгэ. Уран зохёол соо оньһон, хошоо үгэнүүдэй, таабаринуудай үүргэ.

Олон ондоо текстүүд соо хэлэлгын хубинуудыг хэрэглэлгэ. Текстүүдыг уран гоёор уншалга.

Эхин нургуулида үзэхэнөө дабталга

Үгэ. Үгын лексическэ удха. Үгын олон удха. Синонимууд, антонимууд. Үзэг болон абьянууд. Буряад графикын дүримүүдыг баримталжа, зөөлөн ба хату абьянуудыг бэшэлгэ. Үгэнүүдыг зүб бэшэхэ дүримүүд: аялганай тааралдал, нугарал, нубарил. Эдэ дүримүүдыг баримталан, аялгануудыг анхан нуурида болон залгалтада бэшэлгэ. Абтаһан үгэнүүдыг бэшэлгэ. Буряадшалжа бэшэгдэдэг абтаһан үгэнүүдэй һүүлдэ тодо бэшэ аялга бэшэлгэ. Частицануудыг бэшэлгэ.

Үгэ-шэнэ үгэ, үгын бии бололго болон бүридэл. Үгэ-хэлэлгын хуби. Хэлэлгын хубинуудай грамматическа шэнжэ болон мэдүүлэл соохи үүргэ.

Мэдүүлэл ба холбуулал. Хүнэй харилсаанда, хэлэлгэ соо мэдүүлэлэй үүргэ. Хэлэхэн зорилгоороо мэдүүлэлнүүдэй илгаа. Шангадхаһан мэдүүлэлнүүд. Мэдүүлэлэй шухала ба юрын гэшүүд. Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд. Нэгэ түрэл гэшүүдтэ табигдаха сэглэлтын тэмдэгүүд. Томьёнууд-дэлгэрэнгы холбуулалнууд. Холбуулал, тэрэнэй үүргэ.

Текст. Холбоотой текстын шанарнууд. Текстын янзанууд. Хэлэлгын стильнууд. Монолог болон диалог.

Сэбэр бэшэлгэ. Үгэнүүдыг сэбэрээр бэшэхэ шадабари нарижуулга. Хүшэр бэшэлгэтэй үзэгүүдэй бүлэгүүдыг бэшэлгэ. Хойно хойноһоонь нэмэн, олон болгон үгэнүүдыг болон үгэнүүдыг ружкая дэбтэрһээ таһалангүй удаадахи үзэгүүдэй ниилэлгэнүүдыг бэшэлгэ: *ми, миш, ни, нии, су, сү, суу, шуу, шуу, шүү, шу, шү, шуй, шүй, ну, нү, нуу, нүү, нуй, нүй, дя, дая, хэблэл, зүбшэхэ, хубяар*, г.м. Үхибүүдэй графическа алдуунууд дээрээ хүдэлмэри.

Дүримөөр шалгагдахагүй үгэнүүд. Аляһан, амбаар, базаар, баллуур, баржыха, бишихан, гулабхаа, гүрөөһэн, гүбээ, дальбараа, долеобор, жалжагы, жиихэ, жараахай, зомгоол, замбуулин, игаабари, лимбэ, мангир, мүнөөдэр, нариихан, ниислэл, нягта, найрамдал, онгосо, оһор, омоли, пүсхэгэр, сухаари, сагаалган, тармуур, таабай, түрүүлэгшэ, улаалзай, үбгэжөөл,

үндэгэн, үнгэрсэ, хандагай, хюмһан, һаалишан, һархяаг, шиидам, шиираг, эрбээхэй, элжэгэн, ээрсэг, ээзгэй, юрөөл, юртэмсэ, ямаан.

4-дэхи классай һурагшадта буряад хэлэ заалгын зорилгонууд гэхэдэ нимэ:

1. Хоёрдохи болон гурбадахи классуудта үзэһэнөө дабтаха, ойлгосонуудай нэмэри ба тусхай шанарнуудые олгуулха;
2. «Абьян», «үгэ», «хэлэлгын хуби», «мэдүүлэл», «текст» гэхэн ойлгосонуудтай болгохо;
3. Үгэ тухай ойлгосо удхын хэрэглэлэй талаар онсонуудые элирүүлхэ ажалтай тааруу байха;
4. Юумэнэй нэрэ тухай дүүрэн ойлгосотой болгохо, тиихэдэ үйлэ үгэ, тэмдэгэй нэрэ, дахуул үгэ тухай ойлгосо үргэдхэхэ, тогой нэрэ, түлөөнэй нэрэ (үгэнүүд), наречи гэхэн «шэнэ» хэлэлгын хубинуудтай танилсуулха, частицануудай үүргэ тухай ойлгуулха;
5. Мэдүүлэл – хэлэлгын шухала зүйл гэжэ ойлгуулха, мэдүүлэлэй гэшүүдые илгаруулжа, тэдэниие тодорхойлуулжа һургаха, болгохо шадабаринууд олгогдохоор хараалаатай;
6. Текст үзэхэдөө, тэрэнэй байгуулга, гол удха элирүүлхэ, текстын стилииень элирүүлхэ ажал эмхидхэхэ;
7. Өөрын ажал сэгнүүлжэ һургаха, ондо ондоо янзын сэгнэлтын аргуудые хэрэглүүлжэ һургаха ажал үргэлжэлүүлхэ;
8. Шалгалтын хүдэлмэри хэлэлгэ хүгжөөлгын шэглэлтэйгээр үнгэргэхэ, үхибүүд изложени бэшэжэ һураха аргатай;
9. Өөрын ажал түсэблүүлжэ, бөөлүүлжэ, ажалайнь дүн хамгаалуулжа һургаха;
10. Түрэл арадайнь, тиихэдэ ондоошье арадуудай сёл болбосоролтой танилсуулга үнгэргэхэ;
11. Буряад хэлэнэй аргаар һурагшадые харилсуулжа, зэргэсүүлжэ, сасуулжа, бүлэглүүлжэ, хубаарилуулжа, бодомжолуулжа, түсэбдүүджэ, анализ болон синтез хүүлэжэ, сэгнүүлжэ һургаха;
12. Түрэл хэлэндэнь тусхай хандаса хүмүүжүүлхэ;

4-дэхи класста буряад хэлэ үзэлгэ хадаа урдахи классуудтай тон адляар бэе бээ уламжалан тааруулһан үндэһэнүүдтэй гэхэдэ зүб байха.

Календарно-тематическа түсэб

Буряад хэлэн 4 класс

№ урока	Тема урока	Количество часов	Дата проведения по плану	Дата проведения фактически	Коррекция
1	Хэлэлгын хубинууд	1			
2-3	Юумэнэй нэрэ	2			
4-5	Юумэнэй нэрын тоо. Оролто диктант.	2			
6-7	Зохилдолой ойлгосо.	2			
8-9	Юумэнэй нэрын зохилдохо 1-дэхи арга	2			
10-11	Юумэнэй нэрын зохилдохо 2-дэхи арга	2			
12-13	Юумэнэй нэрын зохилдохо 3-дэхи арга	2			
14-15	Олоной тогой юумэнэй нэрэнууд яаж зохилдодог бэ?	2			
16-17	Нэрын падеждэ юумэнэй нэрэнууд мэдуулэлэй ямар гэшуун болоноб?	2			
18-19	Хамаанай падеждэ юумэнэй нэрэнууд мэдуулэл соо ямар уургэтэйб?	2			
20-21	Зүгэй падеж. Шалгалтын ажал.	2			
22-23	Нэрын ба үйлын падежэй түхэлтэй юумэнэй нэрэнүүдэй илгаа	2			
24-25	Шалгалтын диктант. Алдуу дэрэ худэлмэри	2			
26-27	Зэбсэгэй падеж	2			
28-29	Хамтын болон гаралай падеж	2			
30-32	Дахуул үгэнүүдэй үүргэ	3			
33-34	Юумэнэй нэрын зохилдол. Шалгалтын диктант. Алдуу дээрэ худэлмэри.	2			
35-36	Түлөөнэй нэрэ. Нэгэнэй ба олоной тогой түлөөнэй нэрэнүүд.	2			
37-39	Түлөөнэй нэрын зохилдол	3			
40-41	Түлөөнэй нэрэ темээр шалгалтын диктант. Алдуу дээрэ худэлмэри	2			
42-43	Үйлэ үгэнүүд , тэдэнэй илгарал	2			

44-47	Үйлэ үгэнүүдэй сагууд	4			
48-49	Үйлэ үгэнүүдэй залгалтанууды зүб бэшэлгэ	2			
50-51	Үйлэ үгэнүүд. Шалгалтын диктант. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2			
52-53	Үйлэ үгэнүүдэй нюур яажа харуулдаг бэ?	2			
54-55	Буруушааһан частицанууд	2			
56-57	Үйлэ үгэнүүдтэй үшөө ямар частицанууд бэшэгдэдэг бэ?	2			
58	Тэмдэгэй нэрэ	1			
59	Юумэнэй шанар харуулһан тэмдэгэй нэрэнүүд	1			
60	Үйлын шанар харуулһан тэмдэгэй нэрэнүүд	1			
61	Дабталга	1			
62-63	Тэмдэгэй нэрэ темээр шалгалтын диктант. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2			
64-66	Үгын удха Антонимууд, синонимууд, омонимууд.	3			
67	Сэхэ ба шэлжэлһэн удха	1			
68	Тоогой нэрэ	1			
69	Тоолоһон ба дугаарлаһан тоогой нэрэнүүд	1			
70	Тоогой нэрэнүүдэй хуури	1			
71-72	Тоогой нэрэ темээр шалгалтын диктант. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2			
73	Наречи	1			
74-75	Наречи –мэдүүлэлэй гэшүүн	2			
76-77	Наречинуудэй удхаараа илгарал	2			
78-79	Наречи темээр шалгалтын диктант. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2			
80-82	Мэдүүлэл - хэлэлгын гол единицэ	3			
83-85	Мэдүүлэлэй шухала гэшүүд- мэдүүлэлэй грамматическа хуури	3			
86-88	Мэдүүлэлэй нэгэ түрэл гэшүүд	3			
89-90	Мэдүүлэл темээр шалгалтын диктант. Алдуу	2			

	дээрэ хүдэлмэри.				
91	Хэлэлгын нюусанууд. Текстын темэ болон гол удха	1			
92	Хэлэлгын стильнүүд	1			
93	Уран найханай стиль, тэрэнэй илгарал	1			
94	Номой стиль, тэрэнэй илгарал	1			
95	Текст. Хэлэлгэ. Бэхижүүлгэ	1			
96-97	Шалгалтын диктант. Алдуу дээрэ хүдэлмэри.	2			
98	Эрьежэ хойшоо харагты. Үгэ тухай юу мэдэхэбта?	1			
99	Абяан ба үзэгүүд	1			
100-101	Мэдүүлэл тухай юу мэдэхэбта?	2			
102	Хэлэлгын нюусанууд тухай юу мэдэхэбта?	1			